Опубліковано / Published 25.03.2026

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2026.03k(203).72

Трояновська М.М
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, психології та
методики фізичного виховання,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів
https://orcid.org/0009-0009-6804-2665

ЗАСТОСУВАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розглядається проблема соціалізації учнів з порушенням слуху в умовах інклюзивного освітнього середовища та обґрунтовується доцільність використання рухливих ігор у процесі фізичної культури. Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні можливостей застосування рухливих ігор, як ефективного інструменту соціалізації учнів з порушенням слуху. Методи дослідження включали аналіз і узагальнення вітчизняних і зарубіжних наукових джерел з проблем інклюзивної освіти, адаптивної фізичної культури та соціального розвитку учнів з порушенням слуху, а також систематизацію педагогічного досвіду. Результати дослідження засвідчили, що рухливі ігри, адаптовані з урахуванням психофізичних особливостей учнів, сприяють розвитку соціальних навичок, активізації міжособистісної взаємодії та зниженню рівня соціальної ізольованості в інклюзивних класах. Висновки підтверджують доцільність системного використання рухливих ігор, як важливого чинника соціалізації та успішної інтеграції учнів з порушенням слуху в освітній простір.

Ключові слова: *учні з порушенням слуху, рухливі ігри, інклюзія, соціалізація, фізична культура.*

Troianovska Mariia. The use of active games as a tool for socializing students with hearing impairments in an inclusive educational environment. *The article addresses the issue of socialization of students with hearing impairments in an inclusive educational environment and substantiates the relevance of using active games within physical education classes as an effective pedagogical tool. In the context of inclusive education, students with hearing impairments often experience difficulties in interpersonal interaction, limited communication opportunities, and reduced participation in collective activities, which may negatively affect their social development and integration into the school community. Therefore, identifying accessible and socially oriented forms of physical activity is of particular importance.*

The purpose of the article is to theoretically substantiate the possibilities of using active games as an effective instrument for the socialization of students with hearing impairments in an inclusive educational environment. The methods of the study included analysis and synthesis of domestic and international scientific literature on inclusive education, adapted physical education, and social development of children with hearing impairments, as well as systematization of pedagogical practices related to the use of active games in physical education.

The results of the study indicate that active games, when adapted to the psychophysical characteristics of students with hearing impairments, create favorable conditions for the development of social skills, enhancement of interpersonal interaction, and reduction of social isolation in inclusive classrooms. Such games promote cooperation, mutual support, adherence to social rules, and positive emotional engagement, facilitating meaningful participation of students with hearing impairments alongside their hearing peers.

The conclusions confirm the pedagogical value of systematic implementation of active games in physical education as an important factor in the socialization and successful integration of students with hearing impairments into the inclusive educational environment.

Key words: students with hearing impairments, outdoor games, inclusion, socialization, physical education.

Постановка проблеми. Становлення та розширення інклюзивної освіти в Україні актуалізує завдання науково-обґрунтованого добору й упровадження педагогічних засобів, спрямованих на забезпечення ефективної соціалізації учнів з порушеннями слуху. Попри залучення таких учнів до освітнього процесу закладів загальної середньої освіти, питання їх повноцінної інтеграції у соціальне середовище класу залишається невирішеним. Обмеження слухової функції істотно знижує можливості безпосередньої комунікативної взаємодії, що ускладнює встановлення міжособистісних контактів і підвищує ризик соціальної відокремленості [7; 10].

Науковці зазначають, що соціалізація учнів з особливими освітніми потребами має відбуватися через активну діяльність, у якій створюються умови для взаємодії, співпраці та прийняття соціальних ролей [4; 6; 11]. У цьому контексті фізична культура, а особливо рухливі ігри, розглядається як педагогічно доцільний інструмент, що поєднує рухову активність із соціально значущою взаємодією. Водночас у практиці інклюзивної освіти можливості рухливих ігор як ефективного засобу соціалізації учнів з порушеннями слуху реалізуються фрагментарно та без належної системності, що зумовлює необхідність їх ґрунтовного наукового обґрунтування.

Аналіз літературних джерел. Проблеми соціалізації дітей з порушенням слуху висвітлено у працях І. Колесника, який наголошував на вирішальній ролі соціального середовища у розвитку дитини та компенсації

порушених функцій [4]. Сучасні дослідження підтверджують, що саме спільна діяльність сприяє формуванню соціальних компетентностей і позитивної самооцінки в учнів з порушеннями сенсорних функцій [3; 2; 8].

У сфері адаптивної фізичної культури значний внесок зробили Дж. Шеррілл та Л. Ліберман, які вивчають рухову діяльність як засіб соціальної інтеграції та розвитку комунікативних навичок дітей з інвалідністю [11; 12]. Автори підкреслюють, що ігрові форми занять створюють безпечне середовище для взаємодії та сприяють залученню дітей з порушенням слуху до колективної діяльності.

Вітчизняні дослідники також акцентують увагу на соціально-виховному потенціалі рухливих ігор. Так, Т.Ю. Круцевич, Н.О. Гулюк, Л.І. Погасій зазначають, що ігрова діяльність у фізичній культурі є ефективним засобом формування соціальної активності та навичок співпраці в учнівському колективі [5]. Дослідники акцентують увагу на доцільності цілеспрямованої адаптації рухливих ігор до індивідуальних потреб дітей з особливими освітніми потребами як важливої умови забезпечення їх ефективної соціалізації.

Аналіз наукових джерел свідчить про визнання значущості рухливих ігор у розвитку учнів з порушенням слуху, однак питання їх цілеспрямованого використання як інструменту соціалізації в інклюзивному освітньому середовищі потребує подальшого дослідження.

Метою статті є теоретичне обґрунтування застосування рухливих ігор як ефективного інструменту соціалізації учнів з порушенням слуху в інклюзивному освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціалізація учнів з порушеннями слуху в умовах інклюзивного навчання орієнтована на розвиток здатності до конструктивної взаємодії з однолітками, засвоєння соціально прийнятних норм поведінки та активну участь у спільних видах діяльності. За твердженням Л. Ліберман, залучення дітей з порушеннями слуху до групових форм рухової активності створює умови для зниження рівня соціальної тривожності та сприяє формуванню навичок співробітництва і командної взаємодії [12].

Рухливі ігри створюють умови для активної взаємодії без домінування вербального спілкування, що є принципово важливим для цієї категорії учнів. Використання візуальних сигналів, демонстрації рухів та чітко структурованих правил забезпечує доступність ігор і сприяє рівноправній участі всіх дітей, незалежно від рівня слухового сприйняття [1; 2; 9].

Командні та кооперативні рухливі ігри мають особливу цінність у процесі соціалізації, оскільки орієнтовані на спільне досягнення результату. За спостереженнями Т.Ю. Круцевич, участь у таких іграх сприяє формуванню відповідальності, взаємодопомоги та позитивних міжособистісних відносин у дитячому колективі [5]. Для учнів з порушенням слуху це створює умови для подолання ізольованості та формування почуття приналежності до групи.

Важливого значення набуває застосування рухливих ігор із чітко регламентованими правилами, які сприяють формуванню навичок саморегуляції та дотримання соціальних норм. Виконання правил у ході ігрової діяльності стимулює розвиток дисциплінованості та соціально прийнятної поведінки у учнів.

Отже, системне впровадження адаптованих рухливих ігор у процес фізичного виховання, за умови врахування індивідуальних потреб учнів з порушеннями слуху та високої професійної підготовки вчителя, створює ефективне середовище для їхньої успішної соціалізації в інклюзивному освітньому просторі.

Висновки. Здійснений теоретичний аналіз дає підстави стверджувати, що проблема соціалізації учнів з порушеннями слуху в умовах інклюзивного освітнього середовища зберігає свою актуальність і потребує цілеспрямованого педагогічного супроводу. Обмеженість вербальної комунікації істотно ускладнює повноцінну міжособистісну взаємодію таких школярів з однолітками, що зумовлює потребу в застосуванні доступних, соціально спрямованих форм організації освітньої діяльності.

У ході дослідження обґрунтовано, що рухливі ігри володіють значним потенціалом соціалізації, оскільки поєднують рухову активність із процесами взаємодії, співробітництва та засвоєння соціальних норм поведінки. Використання адаптованих рухливих ігор створює сприятливі умови для розвитку соціальних умінь, формування позитивних міжособистісних стосунків і зменшення проявів соціальної ізольованості учнів з порушеннями слуху в інклюзивних класах.

Установлено, що результативність застосування рухливих ігор як засобу соціалізації значною мірою визначається рівнем професійної готовності вчителя фізичної культури, його здатністю модифікувати правила ігор, використовувати візуальні та невербальні засоби комунікації, а також забезпечувати психологічно безпечне освітнє середовище. Системне впровадження рухливих ігор у процес фізичного виховання сприяє успішній інтеграції учнів з порушеннями слуху в учнівський колектив і підвищенню якості інклюзивної освітньої практики загалом.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаються в експериментальній перевірці ефективності спеціально розроблених ігрових програм та визначенні їх впливу на рівень соціалізації учнів з порушеннями слуху різних вікових категорій.

Література

1. Альошина А., Іваніцький Р., Бичук О. Розвиток та корекція рухової сфери дітей із вадами слуху в процесі фізичного виховання. Сучасний етап. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 27. Луцьк, 2017. 98-103.

2. Горшкова Н.Б. Мотивація школярів до занять фізичною культурою і спортом. Актуальні проблеми фізичної культури і спорту : зб. наук. праць, 6-7, Київ, 2005. 130-133.

3. Гурінович Х.Є. Фізичний стан глухих дітей молодшого шкільного віку та його корекція засобами фізичного виховання : дис. канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Львів, 2006. 180 с.

4. Колесник І. Соціалізація особистості глухого школяра : монографія. Київ, 1994 112 с.

5. Круцевич Т.Ю., Гулюк Н.О., Погасій Л.І. Вплив адаптивного фізичного виховання на розвиток дітей із затримкою мовлення в дошкільному навчальному закладі. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць / За ред. О.В. Тимошенка. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2023. Вип. 5(164). С. 85-90. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.5(164).19

6. Мельничук О. Соціальне *виховання дітей із вадами слуху в умовах спеціалізованих дошкільних закладів. Педагогічні науки: теорія та практика, (1), 177-180. 2008.*Вилучено з https://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/1896

7. Носко М., Трояновська М. Порівняльний аналіз біомеханічних параметрів рівноваги учнів 7-8 років із порушенням слуху під час занять фізичної культури. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Вип. 31(187). Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт.* Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.; голов. ред. М. О. Носко. Чернігів: НУЧК, 2025. С. 82-90. https://doi.org/10.58407/visnik.253114

8. Ричок Т.М. Корекція показників фізичного стану школярів з вадами слуху засобами туристського багатоборства: дис канд. наук з фіз. вих. та спорту : 24.00.02; Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2018, 298 с.

9. Трояновська М., Лазаренко М. Особливості роботи з учнями з порушенням слуху на уроці фізичної культури. *Науковий* часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О.В. Тимошенка. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. Випуск 3К(188). С. 316-320. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03к(188).75

10. Трояновська М.М. Адаптивна фізична культура школярів із порушенням слуху в закладах загальної середньої освіти. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка. Вип. 31(187). Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.; голов. ред. М.О. Носко. Чернігів: НУЧК, 2025. С. 322-328. https://doi.org/10.58407/visnik.253152

11. Трояновська М. Рухова діяльність як чинник соціалізації учнів з порушенням слуху в умовах інклюзивної освіти. Фізична активність, здоров'я і спорт: наук. журн. Львівський державний університеи фізичної культури імені Івана Боберського. Львів: 2(2025). С. 164-168. https://doi.org/10.32782/2221-1217-2025-2-21

12. Sherrill C. Adapted Physical Activity, Recreation, and Sport. Boston: McGraw-Hill. 2004.

13. Lieberman L.J., Houston-Wilson C., Kozub F.M. Perceived Barriers to Including Students with Visual Impairments in General Physical Education. Adapted Physical Activity Quarterly, 19(3), 2002. 364-377. https://doi.org/10.1123/APAQ.19.3.364

References

1. Alyoshyna, A., Ivanitskyi, R., & Bychuk, O. (2017). *Rozvytok ta korektsiia rukhovoi sfery ditei iz vadamy slukhu v protsesi fizychnoho vykhovannia: Suchasnyi etap* [Development and correction of motor sphere of children with hearing impairments in physical education: Current stage]. *Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, 27, 98–103. Lutsk, Ukraine.

2. Horshkova, N.B. (2005). *Motyvatsiia shkolariv do zaniat fizychnoiu kulturoiu i sportom* [Motivation of students for physical education and sport]. *Aktual'ni problemy fizychnoi kultury i sportu: Zb. nauk. prats*, 6–7, 130–133. Kyiv, Ukraine.

3. Hurinovych, Kh.Ye. (2006). *Fizychnyi stan hlukhykh ditei molodshoho shkil'noho viku ta yoho korektsiia zasobamy fizychnoho vykhovannia* [Physical condition of deaf younger school-age children and its correction using physical education] (Candidate of Sciences dissertation, specialty 24.00.02, Physical culture, physical education of various population groups). Lviv, Ukraine. 180 p.

4. Kolesnyk, I. (1994). *Sotsializatsiia osobystosti hlukhoho shkoliara* [Socialization of a deaf schoolchild: Monograph]. Kyiv, Ukraine. 112 p.

5. Krutsevych, T.Yu., Hulyuk, N.O., & Pohasii, L.I. (2023). *Vplyv adaptivnoho fizychnoho vykhovannia na rozvytok ditei iz zatrimkoiu movlennia v doshkil'nomu navchal'nomu zakladi Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriia №15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)* :zb. Naukovykh prats / Za red. O.V. Tymoshenka. Kyiv: Vydavnytstvo NPU imeni M.P. Drahomanova, 5(164), 85-90. Ukraine. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.5(164).19

6. Melnychuk, O. (2008). *Sotsial'ne vykhovannia ditei iz vadamy slukhu v umovakh spetsializovanykh doshkil'nykh zakladiv* [Social education of children with hearing impairments in specialized preschool institutions]. *Pedahohichni nauky: teoriia ta praktyka*, (1), 177–180. Retrieved from https://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/1896

7. Nosko, M., & Troyanovska, M. (2025). *Porivnialnyi analiz biomekhanichnykh parametriv rivnovahy uchniv 7–8 rokiv iz porushenniam slukhu pid chas zaniat fizychnoi kultury* [Comparative analysis of balance biomechanical parameters of 7–8-year-old students with hearing impairments during physical education classes]. *Visnyk Natsional'noho universytetu "Chernihivskyi koliehium" imeni T. H. Shevchenka. Seriia: Pedahohichni nauky. Fizychne vykhovannia ta sport*, 31(187), 82–90. https://doi.org/10.58407/visnik.253114

8. Rychok, T.M. (2018). *Korektsiia pokaznykiv fizychnoho stanu shkolariv z vadamy slukhu zasobamy turystskoho bahatoborstva* [Correction of physical condition indicators of students with hearing impairments using tourist pentathlon: doctoral dissertation, Candidate of Sciences in Physical Education and Sport, 24.00.02]. National University of Physical Education and Sport of Ukraine, Kyiv, Ukraine. 298 p.

9. Troyanovska, M., & Lazarenko, M. (2025). *Osoblyvosti roboty z uchniamy z porushenniam slukhu na urotsi fizychnoi kultury. Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni M. Drahomanova. Seriia №15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)* : zb. Naukovykh prats / Za red. O.V. Tymoshenka. Kyiv. 3K(188), 316-320. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03к(188).75

10. Troyanovska, M.M. (2025). *Adaptivna fizychna kul'tura shkoliariv iz porushenniam slukhu v zakladakh zahal'noi serednoi osvity* [Adapted physical education of students with hearing impairments in general secondary education institutions]. *Visnyk Natsional'noho universytetu "Chernihivskyi koliehium" imeni T. H. Shevchenka. Seriia: Pedahohichni nauky. Fizychne vykhovannia ta sport*, 31(187), 322–328. https://doi.org/10.58407/visnik.253152

11. Troyanovska, M. (2025). Rukhova diialnist yak chynnyk sotsializatsii uchniv z porushenniam slukhu v umovakh inkliuzyvnoi osvity [Motor activity as a factor of socialization of students with hearing impairments in inclusive education]. *Fizychna aktyvnist, zdorovia i sport*, 2, 164-168. https://doi.org/10.32782/2221-1217-2025-2-21

12. Sherrill, C. (2004). *Adapted physical activity, recreation, and sport*. Boston, MA: McGraw-Hill.

13. Lieberman, L. J., Houston-Wilson, C., & Kozub, F. M. (2002). Perceived barriers to including students with visual impairments in general physical education. *Adapted Physical Activity Quarterly, 19*(3), 364–377.

Стаття надійшла до редакції / Received 13.03.2026
Прийнята до друку / Accepted .20.03.2026
Опубліковано / Published 25.03.2026

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2026.03k(203).73

Флерчук В.В.
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту,
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький
https://orcid.org/0000-0001-8667-5487
Квасниця І.М.
доктор філософії, доцент,
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту,
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький
https://orcid.org/0000-0003-1718-3301
Хіміч В.Л.
доктор філософії, доцент,
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту,
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький
https://orcid.org/0000-0001-8150-4769

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ТА РАЦІОНАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ СЕРЕД СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті досліджено обізнаність студентської молоді щодо формування свідомого ставлення до здорового способу життя та добового раціону харчування студентів Хмельницького національного університету.

Дослідження здійснювалося методом анкетування із застосуванням стандартизованих онлайн-форм, створених у сервісі Google Forms. Інструментарій передбачав використання шкальних, матричних та відкритих запитань, що забезпечило можливість кількісного аналізу та підвищило репрезентативність вибірки.

За результатами порівняльного аналізу анкетування здобувачів вищої освіти визначено рівень їхньої обізнаності щодо впливу чинників способу життя на стан здоров'я та особливості харчової поведінки. Встановлено, що 68 % студентів вважають проживання з батьками більш комфортним через наявність сприятливих побутових умов і можливість регулярного споживання домашньої їжі. Особи, які проживають окремо, частіше відзначають нерегулярність харчування та споживання продуктів швидкого приготування. Лише 7 % опитаних дотримуються триразового режиму харчування, тоді як значна частка студентів харчується раціонально лише декілька разів на тиждень. Основними причинами порушення режиму є навчальне навантаження, фінансові обмеження та побутові труднощі.

Отримані результати підтверджують необхідність формування свідомого ставлення до раціонального харчування як важливої складової здорового способу життя.

Ключові слова: *харчування студентів, здоровий спосіб життя, студентська молодь, раціональне харчування, обізнаність.*

Flerchuk Viktor, Kvasnytsia Iryna, Khimich Vita. The Relevance of Forming a Healthy Lifestyle and Rational Nutrition Among Modern Student Youth. *The aim of the study was to assess the level of awareness and understanding among higher education students regarding the formation of a conscious attitude toward a healthy lifestyle and rational daily dietary patterns. The research was conducted through a questionnaire-based survey using standardized online forms developed in Google Forms. The instrument included scaled, matrix, and open-ended questions, which enabled quantitative analysis and enhanced the reliability and representativeness of the sample. The results were analyzed with consideration of*